

БАЙЛОВ А. В. ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ НАЧАЛЬНОГО МОМЕНТА УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА

Проанализированы существующие в теории уголовного права спорные позиции учёных относительно определения начального момента уголовно-правовой охраны жизни человека. Предложены изменения в действующее уголовное законодательство.

Ключевые слова: жизнь человека, начало жизни, человеческий плод, уголовно-правовая охрана, умертвление плода человека.

BAILOV A. V. THE ISSUE OF DEFINING THE INITIAL MOMENT OF THE CRIMINAL AND LEGAL PROTECTION OF HUMAN LIFE

The scholars' disputed positions existing in the theory of criminal law concerning the definition of the initial moment of criminal and legal protection of human life are analyzed. Determining the initial moment of criminal and legal protection of human life, first of all allows correctly classify crimes against human life and health, distinguish homicide from an act that does not have the elements of a crime, and illegal abortion. Besides, it makes possible to avoid court mistakes according to criminal proceedings of this category of cases. It is stated that the more lawyers define the beginning of criminal and legal protection of human life, the more there are different positions in the theory of criminal law. The statement that the initial moment of human life is the emergence of any part of a child's body from the womb during the childbirth (or while cesarean), when there is an objective possibility to harm a child's body, has received the further development. Medical and legal aspects regarding human life origin are analyzed; it is concluded that the beginning of human life from a legal point of view is the birth (formation) of the brain, namely, accomplishment of the full 22 weeks of fetal development by a fetus. Since this moment there is a right for a life and should begin his/her criminal and legal protection. Alterations to the current criminal legislation are offered, namely Section II of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine is proposed to supplement with the Article 115-1 entitled «Encroachment on the viable human fetus».

Keywords: human life, beginning of human life, human fetus, criminal and legal protection, devitalization of the human fetus.

УДК 343.9

К. С. БОСАК,

аспірант

Класичного приватного університету

ПОНЯТТЯ І ВИДИ ТРАДИЦІЙ ТА ЗВИЧАЇВ У СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Визначено поняття традицій та звичаїв в системі заходів запобігання злочинності. Виокремлено види традицій та звичаїв, що мають позитивний профілактичний вплив на поведінку осіб.

Ключові слова: традиції, звичаї, запобігання злочинності, профілактична роль, релігійні традиції, духовно-сімейні традиції, професійні традиції, морально-етичні традиції, народні традиції.

Проблема запобігання злочинності є актуальним питанням вітчизняної юридичної науки та практики. Поряд із традиційними каральними заходами науковці виокремлюють профілактичні, що мають не меншу ефективність серед запобіжних заходів, ніж покарання за вчинений злочин.

Переважно система запобігання злочинності побудована на релігійних, культурних та морально-етичних нормах. Враховуючи українську ментальність, культуру, можна сказати,

що кримінальне законодавство не було б побудовано таким чином, як зараз, та суспільство не засуджувало б ті злочинні прояви, які засуджуються сьогодні, якби громадяни виховувалися на інших традиціях та звичаях. У системі заходів запобігання злочинності ми виокремлюємо традиції та звичаї, що формують світогляд осіб та впливають на їх поведінку.

Вивченню традицій та звичаїв приділяється значна увага не лише кримінологів, а й теоретиків права, філософів, культурологів,

істориків тощо. Більш змістовно традиції та звичаї досліджують філософи, адже розглядають не лише їх поняття та види, а й функції, роль, зміст. Серед них В. В. Авер'янов, С. Г. Азовцев, С. К. Бондирев, В. М. Каїров, Г. С. Лозко, В. Д. Плахов, І. В. Суханов та ін. Не оминають увагою вивчення традицій та звичаїв учені окремих галузей знань, але вони розглядають їх, як правило, в межах своєї науки. Серед учених-юристів традиції та звичаї досліджують теоретики права. Правові традиції та звичаї досліджували такі науковці, як С. С. Алексєєв, Д. О. Вовк, М. І. Козюбра, М. М. Кулажніков, М. В. Лісичин, Ю. П. Лобода, Г. В. Мальцев, Ю. М. Оборотов, С. С. Павлов, А. М. Сагідов, О. Ф. Скакун, Р. І. Станіславайтис, Б. Я. Токарев, С. В. Юшков та ін.

Серед кримінологів, які безпосередньо вивчали традиції та звичаї або опосередковано розглядали їх в межах дослідження субкультури, доцільно виділити Д. Л. Виговського, С. Ф. Денисова, О. П. Дубягіну, Н. В. Кабакову, Д. А. Курбанову, С. Я. Лебедева, В. В. Тулегенова, В. О. Тулякова, М. М. Шакір'янова, М. О. Яковлева та ін.

Аналіз наукових робіт у сфері традицій та звичаїв дає змогу дійти висновку, що запобіжна роль останніх у кримінологічних колах висвітлена недостатньо. З огляду на це, на основі узагальнення сучасних визначень традицій та звичаїв, сформулюємо їх кримінологічне поняття, а також виокремимо конкретні види традицій та звичаїв, що мають значення в системі запобігання злочинності.

Сьогодні поняття традицій та звичаїв зустрічається як у повсякденному вжитку, так і у різних наукових сферах. Традиція з латинської мови «traditio» перекладається як «передача». У деяких словниках традиції визначаються як елементи соціальної та культурної спадщини, що передаються від покоління до покоління і зберігаються у певних суспільствах та соціальних групах на протязі тривалого часу [1–3; 4, с. 692]. В інших словниках традиція визначається як історично сформовані і передані з покоління в покоління знання, форми діяльності та поведінки, а також супутні їм звичаї, правила, цінності, уявлення [5]. Зокрема, у сучасному філософському словнику традиція визначається як концентруючі зразки, стереотипи діяльності, які шляхом тимчасової передачі забезпечують відтворення в житті людських спільнот, у діяльності нових поколінь акумульованого соціального досвіду [6]. В енцикло-

педії з культурології під традиціями розуміється соціальний та культурний спадок, що передається від покоління до покоління і відтворюється у певних суспільствах та соціальних групах протягом тривалого часу. Традиції включають в себе об'єкти соціокультурного спадку (матеріальні та духовні цінності). Як традиції виступають певні культурні зразки, інститути, норми, цінності, ідеї, звичаї, обряди, стилі тощо [7].

Виходячи з цього, науковці намагаються надати власне визначення понять традиції та звичаю. Так, Г. А. Дабаєва зазначає, що традиція є способом самоідентифікації суспільства, основною формою передачі міжпоколінь досвіду релігійних, соціальних і родових відносин, формою регуляції міжособистісних відносин у процесі формування та збереження національного характеру народу [8, с. 4]. В. Д. Плахов зазначає про використання у російській мові поняття традицій у трьох планах, але, враховуючи різноманіття форм, зазначає, що це історично сформовані, відносно стійкі, повторювані суспільні відносини, що передаються від одного покоління до іншого [9, с. 37].

На думку Ю. М. Оборотова, традицією називають загальний родовий досвід культури, який набув стійкого характеру, що закріплений у певних стереотипах і правилах культурної діяльності [10, с. 100].

А ось К. В. Чистов, досліджуючи взаємозв'язок традиції та культури, розглядає традицію як механізм акумуляції, передачі (трансмисії) та актуалізації (реалізації) людського досвіду, тобто культури [11, с. 108].

У науково-популярній літературі доволі часто зустрічаються, на перший погляд суміжні, але за змістом різні поняття, зокрема традиції, звичаї, звички, мода, обряд, ритуал. Звичка є постійно повторюваним видом поведінки, що не вимагає роздумів і швидше придбаний, ніж вроджений [12]. На думку Г. А. Дабаєвої, ритуал, обряд та звичай у синкретичній єдності становлять традицію як спосіб самоідентифікації суспільства та форму збереження унікальності культури. Ми підтримуємо позицію автора, яка зазначає, що ритуал має релігійний характер, мета якого – духовне відтворення у теперішньому часі подій, пов'язаних із важливими етапами в минулому народу або соціальної групи. Обряд має морально-етичний характер і виступає як десакралізований ритуал, який містить традиційні дії, що зберігають

єдність спільності. Звичай, маючи соціально-правові корені, виконує функцію основного регулятора правових взаємодій [8, с. 5].

У різних словниках поняття звичаю визначається по-різному. Так, у філософському енциклопедичному словнику під звичаєм розуміється звичний стиль дій і вчинків, домінуючий у певному суспільстві або соціальній групі [12]. У радянському філософському енциклопедичному словнику під звичаєм розумілася успадкована стереотипна форма соціальної регуляції діяльності, яка відтворюється у певному суспільстві або соціальній групі і є звичною для її членів [4, с. 454]. В енциклопедії культурології звичай є найбільш простим типом культурної регуляції на основі цілісних, звичних зразків поведінки, скоєного за встановленим приводом у визначений час та у визначеному місці, але, на відміну від звички, звичай має соціальну природу [13]. У тлумачному словнику Ушакова під звичаєм розуміється загальноприйнятий, установлений, традиційний порядок, укорінений у побуті того чи іншого класу з давніх пір [14].

Необхідно відмітити, що звичай, на відміну від традиції, є поняттям більш вужчим і має здебільшого формальну складову, наголошує на певній моделі поведінки, як треба чинити, «так можна робити», «так не можна робити», а також функціонує лише в певних сферах суспільного життя. Традиції, крім того що знаходять прояв у різноманітних суспільних відносинах, відтворюються у досвіді, звичаях, культурі, правилах, цінностях, уявленнях, знаннях тощо. Традиції за своєю природою мають як сутнісне, так і формальне вираження.

Традиція, на відміну від звичаю, є універсальною, придатною для всіх випадків, на які не поширюється звичай. До того ж звичай не здатний змінюватися, структурно перебудовуватися, збагачуватися так само швидко, як традиція [10, с. 100].

Зважаючи, що традиції та звичаї є різними категоріями і виконують кожна свою місію, у них є і спільні функції. Зокрема, І. В. Суханов наголошує на загальній суспільній функції, а саме: виступати засобом стабілізації усталених у суспільстві відносин і здійснювати відтворення цих відносин у житті нових поколінь. Але виконують кожна з них її по-різному, звичаї – шляхом чітких настанов дії, традиція – шляхом формування духовних якостей [15, с. 10–11].

Як бачимо, у багатьох словниках та тлумаченнях науковців поняття традицій та звичаїв трактується неоднозначно.

Серед кримінологів, які досліджували традиції та звичаї, С. Я. Лебедєв виділяв злочинні традиції та звичаї як такі, що суперечать нормам співжиття та передаються з покоління в покоління форми реалізації міжособистісних відносин, що склалися у кримінальному середовищі з приводу здійснення злочинної діяльності та ведення відповідного їй способу життя [16, с. 54]. Вчений зазначав, що для кримінології мають значення й позитивні традиції та звичаї, оскільки вони є засобом виховання та містять у собі антикриміногенний потенціал та можуть відкрити нові можливості пошуку шляхів нейтралізації криміногенного впливу злочинних традицій та звичаїв та запобігання злочинності взагалі [16, с. 54].

Стосовно позитивної ролі традицій та звичаїв Н. В. Кабакова, досліджуючи кримінологічне значення православних традицій та звичаїв, визначає їх як відносно стародавні, засновані на християнській релігії та її історичному втіленні в російському суспільстві як пануючих релігійних відносин (поряд із іншими релігіями), що передаються з покоління в покоління принципів і зразків поведінки, що служать протягом кількох століть основою духовного формування особистості та забезпечують тверді критерії та, у певному розумінні, гарантії високоморальних людських цінностей, ідеалів і вимог [17, с. 17].

А ось Д. А. Курбанова профілактичну роль традиції визначає через передачу моральних цінностей, накопичених старшим поколінням – молодшому, що є цілеспрямованим та систематичним впливом на свідомість, почуття та поведінку неповнолітніх з метою формування в них моральних якостей, відповідних вимогам суспільної моралі [18, с. 18].

Треба зазначити, що, досліджуючи кримінологічне значення традицій та звичаїв, ми ставимо за мету проаналізувати їх запобіжну роль, тому здебільшого звертаємо увагу на позитивні традиції та звичаї як такі, що мають вплив на формування позитивної поведінки особи та нейтралізацію криміногенних традицій та звичаїв.

Пропонуємо під традиціями та звичаями в системі заходів запобігання злочинності розуміти елементи соціальної та культурної спадщини, що виступають змістом та формою передання міжпоколінного досвіду і міжособистісних відносин у процесі формування та збереження морально-духовних ціннісних орієнтацій, позитивної та законослухняної поведінки, стереотипів запобіжної діяльності, професійних знань, ідей та зразків поведінки

суб'єктів запобігання злочинам і є основними засадами виховання, культури та національного характеру народу. В цьому визначенні ми не виокремлюємо традиції від звичаїв, адже серед запобіжних заходів вони відіграють роль фундаментальних засад формування самої запобіжної системи. В окремих випадках ми лише будемо торкатися прикладів відокремлення одних від інших.

Можна констатувати, що у другій половині 80-х рр. аналіз традицій зсувається із загальнофілософського плану в бік конкретизації окремих видів традиції (політичні, художні, релігійні) [19, с. 15].

Щодо класифікації традицій та звичаїв, то науковці пропонують різні критерії. Зокрема, В. Д. Плахов розрізняє традиції за зв'язком із джерелом імперативу-авторитету: інтровертні, екстравертні, амбовертні; за суб'єктом суспільних відносин: класові, народні, групові, етичні, сімейні, родоплемінні; за сферою і характером діяльності суб'єкта: трудові, виробничі, воєнні, революційні; за відношенням до соціального прогресу: передові та реакційні; залежно від виду суспільних відносин: економічні, політичні, естетичні, релігійні; за історичними типами суспільних відносин: первіснообщинні, рабовласницькі, феодальні, капіталістичні, комуністичні [9].

Залежно від сфери виробництва Ю. В. Іванова розрізняє: традиції духовного виробництва (художні традиції або традиції в мистецтві; моральні традиції; наукові традиції; традиції у праві; релігійні традиції; традиції у філософії; педагогічні традиції; політичні традиції тощо) та традиції матеріального виробництва [19].

Залежно від оціночно-змістовного аспекту С. Я. Лебедев поділяє традиції на: позитивні та негативні (консервативні); залежно від ступеня розповсюдженості впливу на ті чи інші сфери суспільного життя та особистість – на етичні, національні, релігійні, сімейно-побутові, класово-політичні, питні, кримінальні (злочинні); залежно від ступеня впливу на поведінку людей – на цілеспрямований (безпосередній) вплив та опосередкований, відкритий та прихований вплив, масовий та обмежений, довготривалий та короткочасний, інтенсивний та екстенсивний [16].

А ось, наприклад, Ю. М. Оборотов всі традиції поділяє на статичні та динамічні, при цьому перші він отожднює зі звичаями [10].

Враховуючи зазначені критерії класифікації та види традицій та звичаїв, пропонуємо серед

основних традицій та звичаїв у системі заходів запобігання злочинності розглядати: релігійні, духовно-сімейні, професійні та морально-етичні, народні.

Розглядаючи релігійні традиції та звичаї в системі заходів запобігання злочинності, слід зазначити, що вони відіграють важливе значення для профілактики злочинів проти особи, зокрема вбивств, тяжких тілесних ушкоджень, статевих злочинів.

Кримінологічна роль духовно-сімейних традицій та звичаїв виражається у процесі виховання, адже саме з дитинства починається соціалізація особистості. Виховання дитини в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності слугують, як правило, основою її позитивної, законслухняної поведінки. Гарантією забезпечення сімейних взаємовідносин на основі духовно-сімейних традицій є їх охорона нормами Кримінального кодексу України, а саме статтями, які передбачають кримінальну відповідальність за ухилення від сплати аліментів на утримання дітей, злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків. До речі, остання норма має своєю основою релігійну традицію шанування батьків.

Важливе значення в системі запобігання злочинам мають професійні та морально-етичні традиції та звичаї. Наприклад, злочини у медичній сфері базуються на звичаї давати Клятву лікаря, яка була затверджена в Україні указом Президента 1992 року і передбачає такі традиції, як надавати медичну допомогу всім, хто її потребує, а також зберігати лікарську таємницю. Покарання за порушення цих принципів передбачено ст. 139 та 145 КК України.

Народні традиції та звичаї формують національний характер і виступають основою патріотичного виховання молоді та запорукою попередження злочинів проти держави. Також вони започатковують любов до природи, тому мають за основу профілактику злочинів проти довкілля.

Зазначені традиції та звичаї так чи інакше мають запобіжний вплив і на злочинність у сфері відносин власності, безпеки виробництва, громадського порядку тощо.

Аналізуючи поняття і види традицій та звичаїв, варто відмітити, що їх поняття, роль, класифікацію розглядали здебільшого філософи та теоретики права. Серед кримінологів традиції та звичаї були здебільшого предметом вивчен-

ня як детермінанти злочинності та елементи кримінальної субкультури. Поодинокими залишаються дослідження, в яких безпосередньо розглядається профілактична роль традицій та звичаїв. На жаль, зазначені наукові дослідження не дають визначення традицій та звичаїв у системі заходів запобігання злочинності, а також комплексно не досліджують конкретні види традицій та звичаїв, що відіграють запобіжну роль у профілактиці злочинів.

З огляду на це ми пропонуємо під традиціями та звичаями в системі заходів запобігання злочинності розуміти елементи соціальної та культурної спадщини, що виступають змістом

та формою передання міжпоколінного досвіду і міжособистісних відносин у процесі формування та збереження морально-духовних ціннісних орієнтацій, позитивної та законослухняної поведінки, стереотипів запобіжної діяльності, професійних знань, ідей та зразків поведінки суб'єктів запобігання злочинам і є основними засадами виховання, культури та національного характеру народу. Серед конкретних видів традицій та звичаїв у системі запобіжних заходів пропонуємо розглядати релігійні, духовно-сімейні, народні, професійні та морально-етичні.

Список використаних джерел

1. Традиции // Политическая наука : слов.-справ. [Электронный ресурс] / авт. и сост. проф. полит. наук И. И. Санжаревский. – Тамбов, 2010. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/politology/2891/Традиции>.
2. Крысько В. Г. Традиции // Этнопсихологический словарь [Электронный ресурс] / В. Г. Крысько. – М. : МПСИ, 1999. – Режим доступа: <http://ethnopsychology.academic.ru/344/традиции>.
3. Традиции // Энциклопедический словарь по психологии и педагогике. – 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://psychology_pedagogy.academic.ru/18738.
4. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Совет. Энцикл., 1983. – 840 с.
5. Коджаспирова Г. М. Традиции // Педагогический словарь [Электронный ресурс] / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2005. – Режим доступа: <http://pedagogical.academic.ru/809/ТРАДИЦИИ>.
6. Кемеров В. Е. Традиции // Современный философский словарь [Электронный ресурс] / В. Е. Кемеров. – М. : Панпринт, 1998. – Режим доступа: http://encyclopedia_philosophy.academic.ru/382/ТРАДИЦИИ.
7. Гофмин А. Б. Традиции // Культурология. XX век : энциклопедия [Электронный ресурс] / А. Б. Гофмин. – 1998. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/693/ТРАДИЦИИ.
8. Дабаева Г. А. Социально-философский анализ традиции : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Дабаева Гульпизат Абдурашидовна. – Махачкала, 2007. – 20 с.
9. Плахов В. Д. Традиции и общество (опыт философско-социологического исследования) / В. Д. Плахов. – М. : Мысль, 1982. – 225 с.
10. Оборотов Ю. М. Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Оборотов Юрій Миколайович. – Одеса, 2003. – 379 с.
11. Чистов К. В. Народные традиции и фольклор. Очерки теории / К. В. Чистов. – Л. : Наука, 1986. – 304 с.
12. Привычка // Философский энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3076/ПРИВЫЧКА.
13. Гофмин А. Б. Обычай // Культурология. XX век : энциклопедия. – [Электронный ресурс] / А. Б. Гофмин. – 1998. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/568.
14. Ушаков Д. Н. Обычаи // Толковый словарь Ушакова [Электронный ресурс] / Д. Н. Ушаков. – 1935–1940. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/897466>.
15. Суханов И. В. Обычаи и традиции в преемственности поколений / И. В. Суханов. – М. : Политиздат, 1976. – 216 с.
16. Лебедев С. Я. Традиции и обычаи в системе криминологической детерминации (Теоретические и методологические основы исследования) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Лебедев Семен Яковлевич. – М., 1995. – 300 с.
17. Кабакова Н. В. Криминологическое изучение православных традиций и обычаев и их использование в предупреждении преступлений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Кабакова Наталья Владимировна. – М., 2006. – 143 с.
18. Курбанова Д. А. Традиции и обычаи народов Дагестана в системе мер предупреждения преступности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Курбанова Джанетта Айкудиновна. – Махачкала, 2010. – 194 с.
19. Иванова Ю. В. Традиции и их роль в политической жизни общества : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Иванова Юлия Валентиновна. – М., 1994. – 20 с.

Надійшла до редколегії 22.04.2014

БОСАК Е. С. ПОНЯТИЕ И ВИДЫ ТРАДИЦИЙ И ОБЫЧАЕВ В СИСТЕМЕ МЕР ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

Определены понятия традиций и обычаев в системе мер предупреждения преступности. Выделены виды традиций и обычаев, имеющих положительное профилактическое воздействие на поведение лиц.

***Ключевые слова:** традиции, обычаи, предупреждение преступности, профилактическая роль, религиозные традиции, духовно-семейные традиции, профессиональные традиции, морально-этические традиции, народные традиции.*

BOSAK K. S. NOTIONS AND TYPES OF CUSTOMS AND TRADITIONS IN THE SYSTEM OF CRIME PREVENTION

The problem of crime prevention is a key issue of the national jurisprudence and practice. Scientists distinguish preventive measures along with the traditional penal ones that have no less effectiveness among precautions than punishment for a committed crime. Predominantly, the crime prevention system is based on religious, cultural, moral and ethical standards. Considering this fact traditions and customs that form the outlook of individuals and affect their behavior are distinguished in the system of crime prevention.

Considerable attention of scientists of different branches is paid to the study of traditions and customs. The author of the article analyzes the notions of traditions and customs offered not only by criminologists but by theorists of law and philosophers, etc. Based on the generalization of scientific papers in the field of customs and traditions the author concluded that the preventive role of the latter in criminology is not highlighted enough. Taking into account this fact, criminological definition of customs and traditions in the system of crime prevention is offered.

Classification criteria of traditions and customs proposed by scientists are also researched in the article. Attention is focused on their core types that play a preventive role in crime prevention. Among them are: religious traditions and customs in the system of crime prevention, which have significant meaning for preventing crimes against the person; spiritual and family traditions and customs, which play a significant role in the process of a person's education; national traditions and customs that form the national character and are the basis of patriotic education of youth and guarantee prevention of crimes against the state; professional, moral and ethical traditions and customs in the system of crime prevention.

Stated traditions and customs in any way have the preventive impact on crime in the sphere of property relations, production safety, public order, etc.

***Keywords:** traditions, customs, crime prevention, preventive role, religious traditions and customs, spiritual and family traditions and customs, professional, moral and ethical traditions and customs, national traditions and customs, traditions and customs in the system of crime prevention.*

УДК 343.1(477):65.012.8+004

М. Ю. ЛІТВІНОВ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри захисту інформації

факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми

Харківського національного університету внутрішніх справ,

начальник Управління боротьби з кіберзлочинністю Міністерства внутрішніх справ України

СВІТОВА ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

Проаналізовано світові підходи в організації боротьби з кіберзлочинністю. Визначено роль підрозділів боротьби з кіберзлочинністю в Україні та світі. Розкрито проблеми, які існують у підготовці кадрів для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю. Визначено механізм їх вирішення. Визначено актуальні питання у світі у сфері боротьби з кіберзлочинністю, які потребують вирішення.

***Ключові слова:** кіберзлочинність, боротьба з кіберзлочинністю, підрозділи боротьби з кіберзлочинністю, підготовка кадрів, Департамент боротьби з кіберзлочинністю, МВС України.*